

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ В РОМАНАХ

Роман
ІВАНИЧУК

ВОГНЕННІ
СТОВПИ

ТЕТРАЛОГІЯ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2019

I

Мирон Шинкарук був дитиною геть не схожою на сільських ровесників: вигнавши корову на толоку, він тримався осторонь від пастухів, які, діждавшись, поки худоба зійде в зарослу вільшиною глибоку Мочулу, заводили голосні забави в свинки, перескічки або хвостаца; в Мочулі було вогко й прохолодно, над дзюркалом, у якому жінки мочили коноплі, буяли соковиті трави, й товар звідти не розбігався; хлопці гаморили, вівкали, реготали, шаленіли на волі, а Мирон, заховавшись за вільшиновим кущем, виймав із-за пазухи книжку й читав, забувши про все на світі, й перед вечором, коли напасена, повнобока, з важким від молока вим'ям Мінка сама вибиралася із западини, прямуючи додому, біг підтюпцем за нею, не озираючись і не зважаючи на хлоп'ячі глузи з приводу його одежі, що відрізнялася від сільської. «Панський син з підплетеним задом!» — волали йому вслід шибеники, і гірко ставало Миронові лише тоді, як з того неприязного хору вирізнявся голос сусідського хлопця-однокласника Йосафата Юлининого, доброго приятеля, проте з іншого середовища.

Однак Миронові не докучала осамотненість: у густому гаю, що, вихопившись з Макіївського лісу, вгризався клином у хлібне поле боднарівського вчителя Шинкарука, хлопчина знаходив для себе безліч розваг, а теж і друзів; трохи лякав його товстий, оброслий мохом пень, що давним-давно зостався на галявині від зломаного буревієм дуба: з того пня стирчали дві розколини, мов гострі роги, і мав він довгу бороду з повзучого моху, дупло нагадувало

роззявлену пашу потвори, а два гудзи під зрізом пня грізно дивилися на світ, достоту, як той чарівник із «Трьох казок діда Охріма», що їх написав для дітей Андрій Чайковський; у гаю женці викопали криничку, щоб недалеко ходити по воду, і в ту копанку Мирон напустив мересниць, виловлених із дзюркала в Мочулі — був то його ставок, і Мирон сподівався, що рибки виростуть і стануть такі великі, як воронобок і коропа в ставищах Івана Марусиного, що біля церкви, проте мересниці воліли залишатися маленькими, й це трохи турбувало хлопця; на липі у два обхвати сидів рогатий жук, котрого Мирон вважав сторожем гаю; хлопець шанобливо придивлявся до великої комахи й іноді обережно дотикався пальцем до її твердих коричневих крилець; а ще розповідали пастухи, що в той Миронів гай заходить деколи з Матіївського лісу чарівна Оксана, яка через нещасливе кохання повісилась на своїй косі, й ходить вона недеями, виспівуючи весільних пісень, а що то за диво — те кохання, що через нього люди аж умирати мусять, не знав Мирон, аж поки сам не побачив... Одного разу, коли пішов у гриби, зустрів на звіриній стежці білу, немов весняна хмарка, дівчинку, що зривала медунки й зозульчині чобітки, вона віддалялась путівцем у Потоки, звідки визирала солом'яним дахом самотня хатка вдовиці Марії Слобідської, й Мирон пішов слідом за дівчачим, та дійти до обійстя збоявся.

Й відтоді спокій покинув хлопця, він щодня наближався до вдовиної хатки, щоб хоч здалеку побачити білу дівчинку, й якось таки наважився її перейняти й запитав: «Ти хто така?» — «А я Наталка Слобідська», — відказала дівчинка й, видно, злякавшись незнайомця, щодуху побігла путівцем і зникла в Потоках, нібито не була донька вдовиці, а таємничка Оксана, про яку з острахом говорили пастухи... Відтоді думки про білу дівчинку не покидали Мирона, і може, це й було тим коханням, дорожчим за життя?.. А потім він зізнався про свою пригоду Йосафатові, й запала між хлопцями прихована ворожнеча...

Змалку Мирон потоваришував із сонцем: влітку, як лиш на світ благословилося, хлопчик вибігав із подвір'я на Солтисову гору, звідки виднілося півколо східного

небокраю, й не дихаючи чекав, поки із-за жовтогарячого пруга за Цариною визирне окраєць черленої бульбахи, яка, розпікаючись до білоти, викотиться враз з-поза обрїю й поволі почне спинатися уверх небосхилом, запалюючи промінням верховїття бучини на Сталашуковому узліссі. Й тоді, помолившись, із солодкою втіхою в серці пускався Мирон бігти лісовою просікою в бік Кривобродів, минаючи обїйстя старого лісника Сталашука, а сонце, пробираючись між стовбурами сивих буків і не дотикаючись до них, бігло з хлопцем наввипередки, й коли він, задиханий, врешті зупинявся у видолині біля сільської церковці, сонце повисало високо в небі й зливало ніжне тепло на дитячу голівку.

Ціле літо змагався Мирон на перегонах із сонцем, аж поки воно схололими ранками не починало запізнюватись за межею Царини; розлінивіле, маліло й блідим кружалом насилу прозирало крізь вранішній туман, а далі й зовсім не викочувалось на небо, ніби втопилося десь там — у плесах сірої мряки.

Таке чинилося із сонцем завжди після осіннього рівнодення, й бували дні, коли Миронові вдавалося побачити його тільки в надвечір'ї: із батькового саду видно було, як воно виповзало з мокрого шмаття хмар і поволі сумно опускалося над Солтисовою горою, й тоді Мирон з гіркотою в душі промірював відстань, яку сонце додало, ближче і ближче посуваючись до Сталашукового обїйстя перед тим, як канути за обрїю, а далі зовсім скочувалось із небесної дуги й прошкувало поза бучиною до місця зимового спочинку.

...Того вересневого надвечір'я, як і щороку, Мирон прощався із своїм приятелем; виборсавшись із розірваного рядна чорної хмари, сонце тихо спадало до обрїю; хлопець із жалем ловив його останній блідий полиск, і цієї миті згасання природи він намагався збагнути подію, відлуння якої докотилося вже й до Боднарівки, і втямити весь її сенс не вдавалося навіть дорослим.

Два тижні десь далеко точилася війна; про це говорили сільські газди, які вечорами приходили до вчителя на розмови, й ті балачки здавалися Миронові мирними

баєчками, сповненими дивовижними вигадками — достоту такими, як батькові спогади про першу війну, в якій тато брав участь — спочатку гемайним австрійським жовніром, а потім підхорунжим УСС; Мирон чимало наслухався захопливих воєнних пригод, а ще про стрілецькі героїчні бої начитався із просвітянських книжечок, тож в уяві хлопчини колишні романтичні події зливалися з нинішніми — теж невідчутними й віддаленими — в цікаву легенду, яка не загрожувала ні йому, ані світові.

Однак цієї днини тьмавий захід сонця навів хлопцеві зграю тривожних думок, й легенда набувала реальних ознак: десь над планетою чиниться неймовірний жах, й може статися таке, що небесну баню заступлять не осінні хмари, а дими пожеж, і що сподіється, як те ще невідчутне нині лихо прийде сюди, — з батьком, матір'ю, з братом Богданом і сестрою Юлею, які навчаються в Коломиї, та й з ним самим — Мироном?

І тієї миті, в унісон із Мироновими думками, на вулиці, що огинала Шинкарукове обійстя, пролунав розпачливий крик:

«Польське військо йде, села вирізують, утікайте, хто куди може!»

Від того крику отетерів Мирон, заляк, що й зрушитися з місця не зміг, він стояв укопаний по коліна в землю й, занімілий від жаху, дивився, як дорогою попри сад пролопотіли охляп на конях два парубки з мокрими від поту чубами, вони звернули на кривобрідську дорогу й зникли в перелісках, а над Боднарівкою повисло жакке вістуння, помножене людським лементом:

«Рятуйте, хто в Бога вірує!!»

* * *

Про те, що сталося на Поділлі 14 вересня 1939 року, того дня, коли боднарівською вулицею промчались на конях вістуні лиха, письменник Мирон Шинкарук докладніше дізнався понад півстоліття опісля — від Андрія Андрійовича Чайковського, директора коломийської міської бібліотеки: Мирон приніс у подарунок бібліотеці свою трилогію «Кривавий тан».

Невисокий, щуплий жвавий бібліотекар виявився вельми привітним і охочим до розмови, він запросив Мирона додому. Андрій Андрійович дивом дивувався і з тим подивом довго не міг собі дати ради, бо як це так, що той малий хлопчина, якого вчитель Шинкарук привів за руку до автора повістей «На уходах» і «За сестрою», щоб подивився на живого письменника, сам став відомим історичним романістом — певне, приклалося до такого skutku рукоположення шляхетного метра.

«Ви мене, пане Мироне, мабуть, не запам'ятали, хоч я, коли ви з вашим татом до нас приходили, був удома — ліцеїст Коломийської гімназії. Не пригадуєте, певне, що ні, вам було тоді не більше семи років.

А я добре з'ясував вашого тата: коли ми закінчили переїзди з Бережан до Самбора і врешті осіли в Коломії, він часто гостював у нас. А тоді зайшов із своїм синочком — і то були ви... Та й мені тепер годі вас впізнати... Роки, роки! — Андрій Андрійович говорив без угаву, а пані Чайковська подавала на стіл каву й сухарики. — Ви, може, й не знаєте, коли розпочалося знайомство вашого батька з моїм... Не розповідав вам тато? Певне, ні... А сталося так, що Андрія Чайковського, коли розпалася Австрія, українська влада призначила самбірським повітовим комісаром ЗУНРу. Він приймав російських поворотців з австрійського полону, серед яких було багато українців, і охочих направляв в усусуси. Зголошувалися до комісара теж українські вояки, які служили в австрійському війську, — тож одного дня прийшов до батька капрал Іван Шинкарук. Батько ваш був освічений, мав за собою гімназію, й комісар узяв його за писаря до своєї канцелярії. А потім, уже в чині підхорунжого, Шинкарук подався на Хирівський фронт. Таке-то було...»

«Цього батько мені не розповідав, — відказав Мирон. — Знаю тільки, що в складі УГА він перейшов Збруч, а після більшовицького погрому вернувся в Галичину й був інтернований у таборі для полонених у Домб'ю...»

«Так, так... А з табору він утік, допитався в Коломії до мого батька, і той порадив йому вступити в Станіславську учительську семінарію. Згодом пан Шинкарук став

ЗМІСТ

<i>Книга перша</i> ПЕРЕДЛУННЯ. Прелюд	5
<i>Книга друга</i> РЕВ ОЛЕНІВ НАРОЗВИДНІ. Легенда	65
<i>Книга третя</i> ВОГНЕННІ СТОВПИ. Притча.....	261
<i>Книга четверта</i> КОСМАЦЬКИЙ ГЕРДАН. Реквієм	327
Слово від автора	504